МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки, підприємництва та інформаційних технологій

Кафедра підприємницьких та соціальних технологій

Допущено до захисту
“_____” _____ 2026 р.
Зав. кафедри, д.е.н., професор
_____ **Соколюк С.Ю.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА МОЛОДІ

Виконав – студент 4 курсу, групи 41-сз
освітньої програми «Соціальне забезпечення»
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
БЄЛОВ Віталій Володимирович

Науковий керівник – доктор філософії, доцент
БЛЕНДА Наталія Олександрівна

Умань – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і підприємництва
Кафедра ___підприємництва та бізнес-технологій_____
Освітня програма __Соціальне забезпечення_____
Спеціальність __232 «Соціальне забезпечення» _____
(код, назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ _____
(підпис) (ініціали, прізвище)
“_____” _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студенту ___Бєлову Віталію Володимировичу_____
(прізвище, ім’я, по батькові)
1. Тема роботи __Державна підтримка соціально-економічного становища молоді_____
керівник роботи _Бленда_ Наталія Олександрівна, доктор філософії, доцент___
(прізвище, ім’я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від “___”_____20__ року №_____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи __законодавчі й нормативні акти Верховної Ради України; Кабінету Міністрів України; матеріали Служби зайнятості України; Державної служби статистики України_____
_____

4. Перелік питань, які потрібно розробити
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА МОЛОДІ_____
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ_____
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА МОЛОДІ_____

5. Перелік графічного матеріалу
_____7 таблиць, 6 рисунків_____
_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів проекту	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	15.09.2025	
2.	Одержання індивідуального завдання	15.09.2025	
3.	Складання календарного плану написання кваліфікаційної роботи	17.09.2025	
4.	Підготовка до виконання кваліфікаційної роботи - підбір та вивчення літератури - участь у виконанні науково-дослідних робіт - виконання курсових робіт - інші заходи	17.09.2025- 30.12.2025	
5.	Уточнення теми кваліфікаційної роботи та календарного плану-графіка, виходячи зі специфіки базового підприємства, установи	15.11.2025	
6.	Підготовка: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - висновків	лютий 2026 березень 2026 квітень 2026 травень 2026	
7.	Доопрацювання кваліфікаційної роботи з урахування зауважень наукового керівника	11.05.2026	
8.	Написання та оформлення роботи в остаточному варіанті	28.05.2026	
9.	Перевірка роботи на академічний плагіат	08.06.2026	
10.	Одержання відгуку наукового керівника	09.06.2026	
11.	Попередній захист роботи на кафедрі	10.06.2026	
12.	Затвердження роботи завідувачем кафедри	12.06.2026	
13.	Одержання рецензії	12.06.2026	
14.	Захист кваліфікаційної роботи	23.06.2026	

Студент _____ **Бєлов В.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ **Бленда Н.О.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

на кваліфікаційну роботу бакалавра «Державна підтримка соціально-економічного становища молоді»

студента факультету економіки, підприємництва та інформаційних технологій Уманського національного університету

Бєлова Віталія Володимировича

Молодь є стратегічним ресурсом держави, від якого залежить економічний розвиток країни, її конкурентоспроможність та соціальна стабільність. Водночас сучасна українська молодь стикається з численними проблемами, серед яких безробіття, трудова міграція, обмежений доступ до житла, труднощі професійної реалізації та негативні наслідки воєнних дій. Це зумовлює необхідність формування ефективної державної політики, спрямованої на підтримку молодого покоління та створення умов для його всебічного розвитку.

Метою роботи є дослідження теоретичних засад і практичних аспектів державної підтримки соціально-економічного становища молоді в Україні, а також розроблення пропозицій щодо підвищення її ефективності.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: розкрити сутність соціально-економічного становища молоді як об’єкта державного регулювання; дослідити нормативно-правове забезпечення молодіжної політики; проаналізувати сучасний стан молоді в Україні; оцінити ефективність державних програм підтримки молодих громадян; запропонувати напрями вдосконалення державної підтримки молоді.

Об’єктом дослідження є процес формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні.

Предметом дослідження виступають економічні та організаційні механізми державної підтримки соціально-економічного становища молоді.

Кваліфікаційна робота бакалавра містить три розділи, 7 таблиць та 6 рисунків. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, статистичний метод, системний підхід та узагальнення.

Анотація

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні та практичні аспекти державної підтримки соціально-економічного становища молоді в Україні. Розкрито сутність молодіжної політики як важливого напряму державного регулювання соціальної сфери, охарактеризовано нормативно-правові засади її здійснення. Проведено аналіз сучасного соціально-економічного становища молоді в умовах демографічних змін, воєнних викликів та трансформації ринку праці. Оцінено результативність державних програм підтримки молоді, визначено ключові проблеми їх реалізації. Обґрунтовано напрями вдосконалення державної молодіжної політики, спрямовані на підвищення рівня зайнятості, розвиток підприємницьких ініціатив, покращення доступу до освіти, житла та соціальних послуг.

Ключові слова: молодь, молодіжна політика, державна підтримка, соціальний захист, зайнятість, освіта, соціально-економічний розвиток.

The summary

The qualification work explores the theoretical and practical aspects of state support for the socio-economic situation of youth in Ukraine. The essence of youth policy as an important direction of state regulation of the social sphere is revealed, the regulatory and legal principles and implementation are characterized. The analysis of the modern socio-economic situation of youth in the conditions of demographic changes, military challenges and labor market transformation is carried out. The effectiveness of state youth support programs is assessed, key problems of their implementation are identified. The directions of improving state youth policy are substantiated, aimed at increasing the level of employment, developing entrepreneurial initiatives, improving access to education, housing and social services.

Keywords: youth, youth policy, state support, social protection, employment, education, socio-economic development.

ЗМІСТ

ВСТУП 7

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА МОЛОДІ 9

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ 16

2.1. Аналіз демографічних та соціально-економічних показників молоді 16

2.2. Оцінка державних програм підтримки молоді в Україні 31

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА МОЛОДІ 35

ВИСНОВКИ 41

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 43

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку суспільства молодь виступає одним із ключових чинників економічного зростання, соціальної стабільності та інноваційного розвитку держави. Саме молоде покоління формує майбутній трудовий, інтелектуальний та демографічний потенціал країни, забезпечує відтворення людського капіталу та сприяє розвитку громадянського суспільства. Тому створення належних умов для реалізації соціальних і економічних прав молодих громадян є важливим завданням державної політики.

Особливого значення питання підтримки молоді набуває в Україні в умовах тривалих соціально-економічних трансформацій, європейської інтеграції та воєнних викликів. Нестабільність на ринку праці, високий рівень міграційних процесів, складнощі із забезпеченням житлом, нерівний доступ до якісної освіти та обмежені можливості професійної самореалізації негативно впливають на становище молодого покоління. Водночас саме молодь є найбільш мобільною та адаптивною соціальною групою, здатною виступати рушійною силою модернізації держави.

Державна підтримка соціально-економічного становища молоді передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на забезпечення доступу до освіти, працевлаштування, соціального захисту, житлового забезпечення, охорони здоров’я та розвитку молодіжного підприємництва. Ефективність таких заходів значною мірою визначає перспективи соціально-економічного розвитку країни та рівень добробуту її населення.

Проблематика державної молодіжної політики знайшла відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, які досліджували питання соціального захисту молоді, механізми державного регулювання молодіжної сфери, проблеми зайнятості та соціальної адаптації молодого покоління. Проте сучасні виклики потребують подальшого наукового осмислення та пошуку нових підходів до вдосконалення державної підтримки

молоді.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад та практичних аспектів державної підтримки соціально-економічного становища молоді в Україні, а також розроблення рекомендацій щодо підвищення ефективності молодіжної політики.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

– дослідити теоретичні засади формування державної молодіжної політики;

– проаналізувати нормативно-правове забезпечення державної підтримки молоді;

– оцінити сучасний стан соціально-економічного розвитку молоді в Україні;

– дослідити ефективність державних програм підтримки молодих громадян;

– виявити основні проблеми реалізації молодіжної політики;

– розробити пропозиції щодо вдосконалення державної підтримки соціально-економічного становища молоді в Україні.

Об’єктом дослідження є процес формування та реалізації державної політики у сфері підтримки молоді.

Предметом дослідження виступають соціально-економічні відносини та механізми державної підтримки молоді в Україні.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, статистичний аналіз, системний підхід та графічний метод.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні статистичні дані, матеріали державних органів влади, міжнародних організацій, наукові публікації та аналітичні дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА МОЛОДІ

Молодь є важливим стратегічним ресурсом розвитку будь-якої держави, оскільки саме вона визначає перспективи економічного зростання, інноваційного розвитку та суспільної стабільності. Соціально-економічне становище молоді характеризується рівнем її зайнятості, доходів, доступністю освіти, можливістю реалізації підприємницьких ініціатив, житловими умовами та рівнем соціальної захищеності. В умовах сучасних викликів, пов'язаних із воєнними діями, демографічною кризою та міграційними процесами, питання підтримки молодого покоління набуває особливого значення.

Узагальнюючи наукові підходи до визначення поняття «молодь» у соціально-демографічному аспекті, його можна трактувати як соціально-демографічну групу населення, обмежену певними віковими межами, яка відзначається особливими потребами, ціннісними орієнтирами та рівнем соціальної активності. Молоді люди є найбільш динамічною частиною суспільства, що володіє значним потенціалом для інноваційного розвитку, економічного зростання та суспільних перетворень [15].

Водночас у правовому полі України поняття «молодь», питання її участі у формуванні та реалізації державної молодіжної політики, а також організаційно-правові засади діяльності молодіжних об'єднань і здійснення молодіжної роботи визначаються Законом України «Про основні засади молодіжної політики». Згідно з цим нормативно-правовим актом, до молоді належать особи віком від 14 до 35 років включно, незалежно від громадянства, за умови їх законного перебування на території України [11].

Українська молодь характеризується значною соціальною неоднорідністю. До її складу входять молоді жінки та чоловіки, які проживають у сільській та міській місцевості, на територіях активних бойових дій, тимчасово окупованих територіях або за межами держави. Серед них є

внутрішньо переміщені особи, громадяни, які зазнали депортації чи примусового переміщення внаслідок збройної агресії рф проти України, особи з інвалідністю, представники корінних народів і національних меншин, військовослужбовці, ветерани війни та інші групи молодого населення. Держава визнає різноманітність молодіжного середовища та необхідність урахування потреб кожної його категорії під час реалізації молодіжної політики [37].

Соціально-економічне становище молоді являє собою сукупність економічних, соціальних та правових умов, які забезпечують її розвиток, самореалізацію та інтеграцію в суспільство. [36].

Державна підтримка молоді є складовою соціальної політики держави та спрямована на створення умов для всебічного розвитку молодих людей, забезпечення їхніх прав і свобод, підвищення рівня зайнятості та добробуту. Вона охоплює комплекс економічних, соціальних, освітніх, культурних і правових заходів, що реалізуються органами державної влади та місцевого самоврядування [13].

В економічному аспекті державна підтримка молоді передбачає створення сприятливих умов для працевлаштування, професійного розвитку та започаткування власної справи. Молоді люди нерідко стикаються з труднощами під час входження на ринок праці через відсутність практичного досвіду, недостатній рівень професійних навичок або невідповідність між отриманою освітою та потребами роботодавців. У зв’язку з цим держава реалізує програми професійної підготовки, перекваліфікації та стимулювання молодіжного підприємництва [22].

Соціальний аспект державної підтримки полягає у забезпеченні доступу молоді до якісної освіти, охорони здоров’я, житла та соціальних послуг. Особливо важливими є заходи щодо підтримки вразливих категорій молоді, серед яких молоді люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, діти-сироти та молодь із малозабезпечених сімей.

Політичний аспект полягає у залученні молодих громадян до процесів прийняття рішень, розвитку молодіжного самоврядування та громадянської активності. Молоді люди здатні виступати не лише учасниками, а й ініціаторами та керівниками заходів у сфері молодіжної політики. Зокрема, вони беруть активну участь у реалізації програм, спрямованих на підтримку молодіжного підприємництва, а також у проєктах, пов'язаних із розвитком молодіжних громадських об'єднань.

Особливістю молодіжної політики в Україні є те, що молодь водночас є як її об'єктом, так і безпосереднім суб'єктом. Молоді громадяни залучаються до роботи в органах державної влади та місцевого самоврядування, створюють і розвивають молодіжні громадські організації, беруть участь у діяльності неформальних молодіжних спільнот, висувають власні ініціативи щодо вирішення актуальних проблем молоді та здійснюють вплив на процес формування і реалізації державної молодіжної політики (рис. 1.1) [22].

Рис.1.1. Молодь як суб'єкт молодіжної політики

Активна участь молоді у формуванні молодіжної політики та реалізації молодіжної роботи забезпечується за допомогою різних форм її участі та залучення. Молоді люди здатні виступати не лише учасниками, а й

ініціаторами та керівниками заходів у сфері молодіжної політики. Зокрема, вони беруть активну участь у реалізації програм, спрямованих на підтримку молодіжного підприємництва, а також у проєктах, пов'язаних із розвитком молодіжних громадських об'єднань

Таким чином, державна підтримка соціально-економічного становища молоді є важливим інструментом формування людського капіталу та забезпечення сталого розвитку суспільства. Її ефективність визначається комплексністю заходів та рівнем взаємодії між державою, громадянським суспільством і молодими громадянами [23].

Правове забезпечення державної підтримки молоді в Україні базується на положеннях Конституції України, законодавчих актах та стратегічних документах, які визначають основні напрями молодіжної політики. Конституція України гарантує громадянам право на працю, освіту, соціальний захист, охорону здоров'я та достатній життєвий рівень. Ці права є фундаментом для формування державної політики щодо підтримки молодого покоління.

Ключовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про основні засади молодіжної політики» від 27 квітня 2021 року №1414-IX. Закон визначає мету, принципи, завдання та механізми реалізації державної молодіжної політики, а також гарантії участі молоді у формуванні та реалізації державних рішень. Документ закріплює сучасні підходи до молодіжної політики, орієнтовані на потреби молодих громадян та європейські стандарти молодіжної роботи [11].

Відповідно до законодавства молоддю в Україні визнаються громадяни віком від 14 до 35 років. Закон також передбачає розвиток молодіжної інфраструктури, діяльність молодіжних центрів та функціонування Українського молодіжного фонду як інструменту фінансової підтримки молодіжних ініціатив.

Важливим стратегічним документом є Національна стратегія державної молодіжної політики до 2030 року, затверджена Указом Президента України у

2021 році [20]. Стратегія визначає довгострокові пріоритети державної політики щодо молоді та спрямована на створення умов для самореалізації молодих громадян, розвитку їхнього потенціалу та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці.

Серед основних напрямів Стратегії визначено:

- розвиток громадянських компетентностей молоді;
- забезпечення економічної самостійності;
- підтримку здорового способу життя;
- розвиток молодіжного підприємництва;
- стимулювання молодіжної мобільності;
- цифрову трансформацію молодіжної політики.

У зазначеному документі представлено сучасний підхід до визначення концептуальних основ молодіжної політики та запропоновано оновлену систему пріоритетів її реалізації. До ключових напрямів віднесено забезпечення безпеки молоді, збереження та зміцнення здоров'я, розвиток її спроможностей і компетентностей, а також сприяння соціальній інтеграції та згуртованості (табл. 1.1) [20].

Таблиця 1.1

Основні пріоритети Національної молодіжної стратегії до 2030 року

Назва пріоритету	Зміст пріоритету
Безпека	Підвищення безпечності середовища та посилення життєстійкості молоді
Здоров'я	Формування навичок здорового способу життя, розвиток і збереження фізичної культури, культури здорового харчування та психогігієни
Спроможність	Залучення молоді до участі у суспільному житті, підвищення її самостійності, конкурентоспроможності, формування у молоді громадянських компетентностей
Інтегрованість	Підвищення мобільності, соціальної та культурної інтеграції молоді в суспільне життя України та світу

Практична реалізація державної молодіжної політики здійснювалася також через Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2021–2025 роки [26]. Програма передбачала створення умов для самореалізації молоді, підвищення рівня її громадянської активності та соціальної інтеграції.

Значну роль у формуванні молодіжної політики відіграють міжнародні документи, зокрема Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року, Європейська хартія участі молоді в суспільному житті та інші акти, які визначають стандарти молодіжної роботи та соціального захисту молодих громадян. Врахування міжнародного досвіду сприяє гармонізації українського законодавства з європейськими практиками [42].

Отже, нормативно-правова база державної підтримки молоді в Україні створює необхідні передумови для реалізації комплексної молодіжної політики та забезпечення соціально-економічного розвитку молодого покоління.

Ефективність молодіжної політики значною мірою залежить від механізмів її реалізації. Державна підтримка молоді здійснюється через систему економічних, соціальних, освітніх та організаційних інструментів.

Одним із найважливіших напрямів є сприяння зайнятості молоді. Для цього реалізуються програми професійної орієнтації, стажування, професійного навчання та перекваліфікації. Особливого значення набувають заходи щодо підтримки молодих фахівців, які вперше виходять на ринок праці.

Важливим інструментом підтримки є розвиток молодіжного підприємництва. Молоді підприємці можуть отримувати консультаційну допомогу, брати участь у грантових програмах та навчальних проєктах. Підтримка підприємницьких ініціатив сприяє створенню нових робочих місць та активізації економічної діяльності молоді [35].

Не менш важливою є освітня підтримка. Держава забезпечує доступ до здобуття освіти різних рівнів, надає стипендії, гранти та інші форми

фінансової допомоги. В умовах цифровізації особливого значення набуває розвиток цифрових компетентностей молодих людей [6].

Окремим напрямом є житлова підтримка молоді. Молоді сім'ї та молоді громадяни можуть брати участь у спеціальних програмах пільгового кредитування та забезпечення житлом. Незважаючи на існуючі труднощі з фінансуванням таких програм, вони залишаються важливим елементом державної молодіжної політики [28].

Суттєве значення мають соціальні механізми підтримки, які включають:

- соціальне обслуговування молоді;
- психологічну підтримку;
- допомогу внутрішньо переміщеним особам;
- підтримку молоді з інвалідністю;
- реалізацію програм соціальної адаптації.

Важливим інструментом є розвиток молодіжної інфраструктури. Молодіжні центри, громадські організації та молодіжні ради створюють умови для участі молоді в громадському житті, розвитку лідерських навичок та реалізації суспільно корисних проєктів [4].

В умовах воєнного стану особливої актуальності набули програми підтримки молоді, спрямовані на психологічну реабілітацію, забезпечення доступу до освіти, підтримку працевлаштування та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб. Відновлення людського потенціалу молодого покоління є одним із ключових завдань повоєнної відбудови України [16].

Таким чином, система державної підтримки соціально-економічного становища молоді охоплює широкий спектр інструментів та механізмів, спрямованих на забезпечення належних умов для розвитку молодих громадян. Її ефективність залежить від комплексності державної політики, належного фінансування та активної участі молоді у процесах суспільного розвитку.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз демографічних та соціально-економічних показників молоді

Молодь є однією з провідних соціально-демографічних груп населення, оскільки саме вона формує основу майбутнього сталого розвитку держави та виступає важливим елементом людського капіталу, який визначає економічний потенціал країни. Молоде покоління значною мірою впливає на характер і темпи соціокультурних трансформацій, визначає стратегічні напрями розвитку суспільства та бере активну участь у формуванні й реалізації державної політики [37].

Становище молоді в Україні суттєво погіршилося внаслідок повномасштабної війни. Воєнні дії, тимчасова окупація окремих територій сходу та півдня країни, руйнування цивільної і критичної інфраструктури, значні людські втрати серед військових і мирного населення негативно позначилися на всіх верствах населення, особливо на молодому поколінні. Молодь, яка традиційно характеризується високою мобільністю, активністю та творчим потенціалом, найбільше відчула наслідки збройної агресії. Це спричинило поглиблення вже існуючих економічних, соціальних і демографічних проблем, а також послабило процес формування та розвитку молодіжного людського капіталу.

Сучасні демографічні процеси в Україні мають виразний негативний характер, що проявляється у скороченні чисельності населення та активізації міграційних процесів, особливо в умовах війни. За офіційними даними Державної служби статистики України, у період між останнім переписом населення та початком повномасштабного вторгнення чисельність постійного населення України скоротилася майже на 15,6% — із 48,6 млн осіб станом на 01.01.2001 року до 40,0 млн осіб станом на 01.01.2022 року [19].

Ще швидшими темпами скорочувалася чисельність молоді. Якщо у 2001 році кількість молодих людей становила 13,9 млн осіб, то на початок 2022 року цей показник зменшився до 10,0 млн осіб, тобто майже на 28,1% [31]. У результаті частка молоді віком 14-34 роки у структурі населення України скоротилася з 28,6% у 2001 році до 24,3% у 2022 році. Основними причинами такої тенденції стали низькі показники народжуваності, високий рівень смертності населення, а також значні масштаби зовнішньої міграції, особливо серед молодих громадян.

Протягом кількох років до початку повномасштабної війни в Україні спостерігалося поступове зменшення чисельності молодого населення та скорочення його питомої ваги у загальній структурі населення держави. У 2019–2021 роках кількість молоді віком 18–34 роки зменшилася майже на 8,0%. Водночас чисельність підлітків вікової групи 14–17 років за цей самий період, навпаки, зросла приблизно на 8,0%. Подібна динаміка пояснюється економічним піднесенням, яке спостерігалося в Україні з початку 2000-х років, покращенням макроекономічної ситуації, підвищенням рівня життя населення та збільшенням народжуваності у відповідний період.

Однак упродовж останніх років рівень народжуваності в Україні знову почав знижуватися (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Показники відтворення населення України за 2021-2025 роки, тис. осіб

рік	**кількість народжених**	**кількість померлих**	**природний приріст (+) / скорочення (-)**
2021	272,0	714,3	-442,3
2022	206,0	2541,7	-335,7
2023	187,4	496,2	-308,8
2024	176,7	495,1	-318,4
2025*	86,8	249,0	-162,2

*2025 рік показника вказано за перше півріччя

За даними [38, 39]

На це вплинули як глобальні, так і внутрішньодержавні чинники. Серед основних причин слід виділити пандемію COVID-19 та запровадження карантинних обмежень у 2019–2020 роках, а також повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України й тимчасову окупацію частини Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської та Харківської областей, наслідки яких продовжують негативно впливати на демографічну ситуацію в державі.

Природне скорочення населення України досягло найвищого рівня у 2021 році, що було зумовлено різким підвищенням смертності внаслідок поширення коронавірусної інфекції COVID-19, а також подальшим зниженням рівня народжуваності. Негативна тенденція скорочення народжуваності не лише зберігається, а й посилилася в умовах повномасштабної війни. Динаміка показників народжуваності та смертності демонструє чіткий взаємозв'язок, що свідчить про подальше погіршення процесів природного відтворення населення.

Загалом у період з 2021 року до початку 2025 року рівень народжуваності в Україні знизився приблизно на 35%, і ця тенденція продовжує посилюватися. Подібна демографічна ситуація створює серйозні ризики для розвитку держави та зумовлює низку негативних системних змін, серед яких:

- погіршення вікової структури населення через збільшення частки осіб старших вікових категорій та одночасне скорочення питомої ваги молоді;
- виникнення диспропорцій на ринку праці між попитом на робочу силу та її пропозицією;
- посилення фінансового навантаження на державний і місцеві бюджети у зв'язку зі зростанням потреб у соціальних виплатах, насамперед у сфері пенсійного забезпечення;
- зменшення людського капіталу та ослаблення інтелектуального й творчого потенціалу суспільства.

Стан фізичного здоров’я молоді та показники смертності серед молодого населення засвідчують необхідність посилення державної політики у сфері охорони здоров’я. Особливої уваги потребують заходи ранньої профілактики захворювань, попередження передчасної смертності, покращення репродуктивного здоров’я молоді, популяризації здорового способу життя та розвитку рухової активності.

Освіта є одним із ключових чинників розвитку суспільства та формування особистості. Саме система освіти забезпечує соціалізацію молодого покоління, формує життєві цінності та орієнтири, створює умови для реалізації творчого, інтелектуального і професійного потенціалу молоді. Набуті знання, навички та компетентності виступають основою розвитку людського капіталу та повноцінної інтеграції молодої людини у суспільне життя.

Водночас повномасштабне вторгнення суттєво ускладнило функціонування освітньої системи України. Заклади освіти були змушені адаптувати свою діяльність до нових безпекових умов, що позначилося як на організації навчального процесу, так і на формах надання освітніх послуг. Заклади загальної середньої освіти активно впроваджують змішані моделі навчання залежно від рівня безпекових ризиків у регіонах. Разом із тим релоковані заклади фахової передвищої та вищої освіти зіткнулися зі значно складнішими викликами, пов’язаними з організацією освітнього процесу, кадровим забезпеченням та матеріально-технічною базою.

У сучасних умовах особливого значення набувають питання якості та доступності освітніх послуг. Протягом останніх років система освіти України перебуває у стані постійних трансформацій під впливом як внутрішніх, так і глобальних факторів. До них належать карантинні обмеження, пов’язані з пандемією COVID-19, повномасштабна війна та масштабні міграційні процеси, а також стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і штучного інтелекту. Водночас ці процеси сприяли активному впровадженню

сучасних форм здобуття освіти, серед яких дистанційне навчання, екстернат, сімейна форма освіти, а також дуальна модель підготовки фахівців.

Згідно з результатами репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді в Україні [29], відповідаючи на питання щодо зміни доступу до освіти під час воєнного стану, 18% опитаних зазначили, що доступ покращився, 27% не помітили суттєвих змін, тоді як половина респондентів, а саме 50% вказали на його погіршення. Така ситуація може пояснюватися недостатнім забезпеченням закладів освіти безпековою інфраструктурою, зокрема наявністю облаштованих укриттів, а також недостатнім рівнем цифровізації освітнього процесу, особливо у сільській місцевості, що ускладнює забезпечення безперервного навчання. При цьому у статево-віковій структурі опитаних істотних відмінностей у відповідях не зафіксовано.

На питання щодо адаптації освітніх програм до умов воєнного часу 73% молодих людей надали позитивну відповідь, що свідчить про достатньо високий рівень гнучкості та адаптивності українських закладів освіти до сучасних викликів. Загалом структура учнів і учениць закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану залишається відносно стабільною (табл. 2.2) [37].

Таблиця 2.2

Частка молоді у загальній чисельності учнів закладів загальної середньої освіти

Показники	**2021/2022**	**2022/2023**	**2023/2024**	**2024/2025**	**Відхилення +,-**
Загальна кількість учнів(учениць), тис.осіб, в тому числі:	4188,4	4003,2	3867,8	3706,7	**-481,7**
- дівчата	2059,0	1969,3	1902,3	1823,4	**- 235,6**
- хлопці	2129,4	2033,8	1965,5	1883,3	**-246,1**
Учні(учениці) віком від 14 років тис.осіб, в т. ч.:	976,7	991,4	1021,4	1021,7	**+35,0**
- дівчата	486,8	493,3	505,6	505,2	**+18,4**
- хлопці	490,0	498,1	515,8	516,5	**+26,5**
Частка молоді ЗЗСО, %	23,3	24,8	26,4	27,6,	+4,3

Упродовж 2021–2025 навчальних років в Україні спостерігається загальна тенденція до зменшення кількості здобувачів загальної середньої освіти. Основними причинами такого скорочення є поглиблення демографічної кризи, масштабна зовнішня міграція населення та тимчасова окупація окремих територій держави. Водночас частка молоді віком від 14 років у структурі учнів закладів загальної середньої освіти поступово збільшується. Однак у 2024/2025 навчальному році темпи такого зростання почали сповільнюватися [24].

Система професійної (професійно-технічної) освіти нині поступово втрачає популярність серед молодого населення. Упродовж 2021-2025 навчальних років чисельність здобувачів освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти скоротилася на 14,3%. У гендерній структурі переважали чоловіки, частка яких становила 60,4%. Водночас лише 38,2% молоді, яка завершила навчання у 2024/2025 навчальному році у закладах професійної (професійно-технічної), була працевлаштована після отримання освіти [37].

На відміну від професійно-технічної освіти, заклади фахової передвищої освіти демонструють поступове зростання попиту серед молоді, яке спостерігається починаючи з 2021/2022 навчального року. Така тенденція пояснюється більш доступними умовами вступу, зокрема після здобуття базової середньої освіти, а також можливістю швидше отримати професійну спеціалізацію. Молодь становить близько 85% від загальної кількості здобувачів у закладах фахової передвищої освіти. У гендерному співвідношенні переважають чоловіки - 56,7%, тоді як частка жінок становить 43,3%. За період повномасштабної війни кількість молодих студентів і студенток у таких закладах збільшилася майже на 20%. Найбільш популярними серед вступників коледжів залишаються спеціальності у сферах управління та адміністрування - 13,7%, охорони здоров’я - 11,2%, аграрних наук - 8,8%, інформаційних технологій - 8,7% і транспорту - 7,9%.

Інша ситуація спостерігається у сфері вищої освіти. Заклади вищої освіти в Україні з 2022 року, за період повномасштабної військової агресії, скоротили набори, зменшення здобувачів освіти становить більше 10% (таблиця 2.3) [37].

Таблиця 2.3

Частка молоді у загальній чисельності здобувачів вищої освіти

Показники	**2021/2022**	**2022/2023**	**2023/2024**	**2024/2025**	**Відхилення +,-**
Загальна кількість здобувачів, тис. осіб, у тому числі:	1046,7	1053,8	1148,7	956,4	**-90,3**
- жінки	563,0	530,7	535,7	466,1	**-96,9**
- чоловіки	483,7	523,1	613,0	490,3	**6,6**
Здобувачі категорії «молодь» тис.осіб, в тому числі:	978,4	-	1009,8	848,7	**-129,7**
- жінки	524,2	-	488,6	428,1	**-276,1**
- чоловіки	454,2	-	521,2	420,6	**-33,6**
Частка молоді, %	93,5	-	87,9	88,7	-4,8

Однією з ключових причин цього процесу стало посилення освітньої міграції випускників українських закладів загальної середньої освіти до університетів європейських країн. Значною мірою цьому сприяли умови соціальних програм тимчасового захисту, що були запроваджені відповідно до Директиви Європейської комісії [42].

У 2024/2025 навчальному році молодь становила майже 89% від загальної кількості здобувачів закладів вищої освіти. Найбільшим попитом серед молодих людей користувалися спеціальності у сферах управління та адміністрування (13,4%), освіти і педагогіки (11,3%), інформаційних технологій (9,8%), соціальних і поведінкових наук (8,3%), права (7,1%) та охорони здоров’я (7,0%). Загалом у період повномасштабної війни освітні пріоритети молоді не зазнали суттєвих змін [43].

Водночас спостерігається значне збільшення кількості молодих людей, які прагнуть продовжити навчання на наступному освітньо-науковому рівні

через вступ до аспірантури. Упродовж 2021–2024 років чисельність аспірантів і аспіранток серед молоді зросла майже на 59,0%. Частка молоді серед усіх здобувачів освіти в аспірантурі становить 56%. При цьому у гендерній структурі переважають чоловіки - 82%, тоді як частка жінок складає лише 18% [37].

Негативні демографічні процеси, які значно посилилися внаслідок повномасштабного вторгнення, формують складні умови для розвитку ринку праці в Україні та участі молоді у трудовій діяльності. Зміни у віковій структурі населення свідчать про поглиблення демографічного старіння та скорочення чисельності працездатного населення, що, своєю чергою, спричиняє збільшення демографічного навантаження на економіку та соціальну сферу.

Результати соціологічного дослідження становища молоді [28] підтверджують, що головним критерієм при виборі роботи для молодих людей залишається професійний інтерес до сфери діяльності - на це вказали 41% опитаних. Серед інших важливих чинників третина опитаних - 35% виділяє зручний графік роботи, 33% вказують на рівень потенційного заробітку, 26% визначають важливим комфортне розташування місця праці, 21% - можливості кар’єрного розвитку, а також наявність соціальних гарантій і додаткових бонусів важливим є для 7% опитаних. При цьому найбільша частка респондентів, які зазначили випадковість вибору роботи, спостерігалася серед молоді віком 14-19 років - 16%.

Упродовж періоду повномасштабної війни український ринок праці зазнав істотних змін, пов’язаних із посиленням дисбалансу між попитом на робочу силу та її пропозицією. За інформацією Державної служби зайнятості, у 2021–2024 роках кількість зареєстрованих безробітних серед молоді поступово скорочувалася. Подібна тенденція спостерігалася також щодо загальної кількості безробітних та чисельності економічно активного населення України загалом (табл. 2.4). У 2024 р. частка молоді серед безробітного населення скоротилася до 26%.

Таблиця 2.4

Основні показники ринку праці в Україні за 2021-2024 роки

Показники	2021	2022	2023	2024	Відхилення, +,-
Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб, у т. ч.:	1191,0	867,6	483,2	388,4	**-802,6**
- жінки	670,3	527,0	348,0	299,4	**-370,9**
- чоловіки	520,7	340,6	135,2	89,0	**-431,7**
Кількість вакансій, тис. од.	705,8	396,3	329,4	-	-
Молодь із зареєстрованих безробітних, тис. осіб, в т. ч.:	369,5	248,5	126,0	101,6	**-267,9**
- жінки	210,6	153,0	95,1	74,3	**-136,3**
- чоловіки	158,9	95,5	30,9	27,3	**-131,6**
Частка молоді - безробітних, %	31,0	28,6	26,1	26,2	**-4,8**

З одного боку, це свідчить про зменшення питомої ваги молодих людей у структурі безробіття. Водночас така тенденція значною мірою пов’язана із поступовим скороченням чисельності молоді на ринку праці внаслідок демографічного спаду та активізації міграційних процесів серед працездатного населення.

Для більшості молодих людей основним критерієм при виборі роботи залишається рівень оплати праці - на цьому наголосили 64% опитаних. Також важливими чинниками 46% опитаних визначають зручний графік роботи, а 38% опитаних - можливості кар’єрного розвитку. Серед інших важливих чинників зазначено: безпечні умови праці (26%), сприятливий психологічний клімат у колективі (23%), можливість дистанційної зайнятості (14%), соціальні гарантії (10%), а також престижність професії та відповідний соціальний статус (7%).

Відповідно до результатів соціологічного дослідження становища молоді [29], найбільш привабливими сферами економічної діяльності для молодого покоління є інформаційні технології та програмування (25%), освіта і наука (22%), медицина (21%), творчі професії (21%), а також бізнес, менеджмент і підприємництво (21%).

Трансформації, що відбуваються на ринку праці в умовах повномасштабної війни, мають низку негативних наслідків. Насамперед це

проявляється у скороченні кількості робочих місць, зростанні рівня безробіття та зміні секторальної структури зайнятості населення, що ще більше посилює дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили. За таких умов важливого значення набуває залучення молоді до підприємницької діяльності. Стимулювання молодіжного підприємництва здатне сприяти стабілізації структурних і територіальних змін на ринку праці завдяки розвитку самозайнятості, створенню нових робочих місць, зменшенню рівня безробіття та підвищенню конкурентоспроможності окремих секторів економіки.

Результати соціологічних опитувань молоді в Україні демонструють високий рівень підприємницьких намірів серед наймолодшої вікової категорії населення. Зокрема, 75% молоді віком 14–19 років висловили бажання започаткувати власний бізнес і набути статусу підприємця. Однак із підвищенням віку рівень такої економічної активності поступово знижується [29]. Дані рисунка 2.1 свідчать про істотне скорочення підприємницького інтересу серед молоді віком 20–35 років [15].

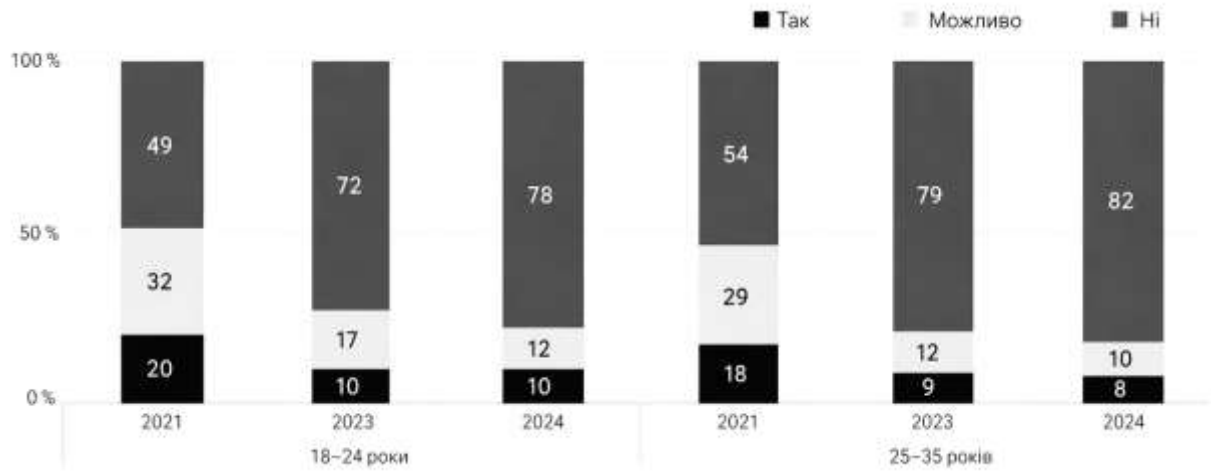

Рис. 2.1. Плани молоді розпочати власний бізнес у найближчий рік,%

Так, у 2024 році частка молодих людей, які не планують відкривати власну справу, зросла до 78% серед респондентів вікової групи 18–24 роки та до 82% серед осіб віком 25–35 років, тоді як у 2021 році ці показники становили відповідно 49% і 54%. Подібна тенденція характерна також і для старших вікових категорій населення.

Основними перешкодами для започаткування власного бізнесу молоді люди вважають нестачу фінансових ресурсів, нестабільну економічну ситуацію, складні безпекові умови, недостатній рівень досвіду та знань, відсутність належної інституційної підтримки, високий рівень конкуренції на ринку, а також невпевненість у власних можливостях (рис. 2.2).

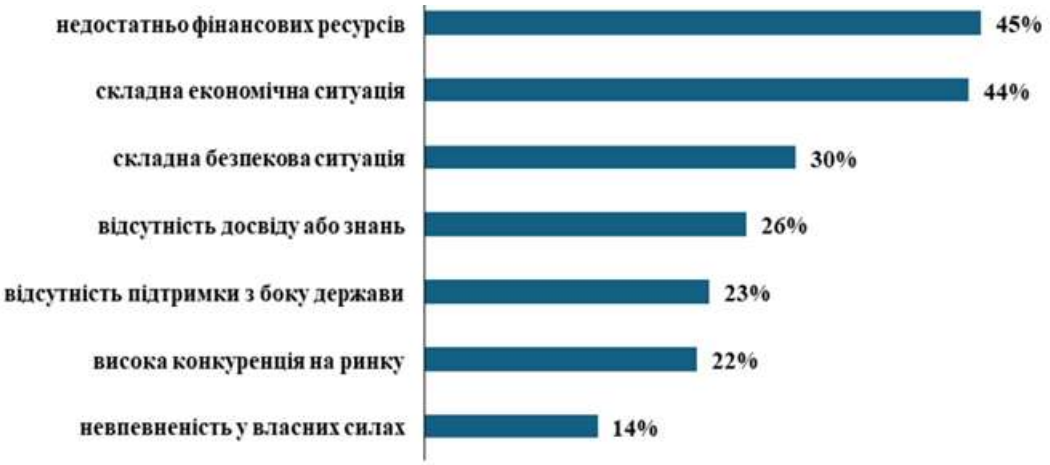

Рис. 2.2. Перешкоди для започаткування підприємницької діяльності серед молоді [29]

Прискорення процесів демографічного старіння населення, що зумовлене низьким рівнем народжуваності, високою смертністю та активною зовнішньою міграцією молоді, стає важливим чинником трансформації інституту сім'ї та його впливу на соціально-економічний розвиток як держави загалом, так і окремих територіальних громад [16].

Світові тенденції свідчать про поступову зміну традиційних моделей сімейного життя та сімейних цінностей, а також про поширення альтернативних форм організації сімейних відносин. Подібні трансформаційні процеси спостерігаються і в українському суспільстві. Одним із важливих елементів формування сімейних відносин у правовому аспекті є інститут шлюбу. Упродовж 2019–2021 років в Україні простежувалася тенденція до зменшення кількості зареєстрованих шлюбів серед молоді. Зокрема, частка молодих чоловіків, які уклали шлюб, скоротилася з 70,8% у 2019 році до 67,3% у 2021 році. Аналогічна ситуація спостерігалася і серед молодих жінок:

їхня частка зменшилася з 77,1% до 73,8% відповідно [38].

Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді в Україні свідчать про поступову зміну життєвих пріоритетів молодого покоління. Хоча сімейне благополуччя й надалі залишається одним із важливих орієнтирів у системі особистих цінностей, дедалі більшого значення для молоді набувають інші напрями самореалізації. Цінність, пов'язана зі створенням «щасливої власної родини», поступово втрачає домінуючі позиції. Так, частка молодих людей, які визначали цей аспект як головний життєвий пріоритет, зменшилася з 41% у 2021 році до 32% у 2025 році (рис. 2.3) [29].

Рис. 2.3. Пріоритети в особистому житті молоді

Отже, для сучасної молоді дедалі більшого значення набуває самореалізація поза межами сімейного життя, тоді як питання материнства, батьківства та народження дітей поступово втрачають статус пріоритетних життєвих цілей.

За таких умов державна політика у сфері збереження та відтворення населення повинна бути спрямована на всебічну підтримку молодих сімей і молодих людей, які лише планують створення родини. Особливої уваги потребують питання стимулювання народжуваності, охорони здоров'я, насамперед репродуктивного, а також впровадження ефективних підходів до планування сім'ї та виховання дітей.

Водночас однією з найгостріших проблем для молодих сімей залишається недостатній рівень матеріального забезпечення. В умовах економічної нестабільності та невизначеності щодо майбутнього фінансові труднощі суттєво впливають на рішення молоді стосовно створення сім'ї та народження дітей. Це підтверджують результати соціологічного дослідження в Україні (рис. 2.4) [29].

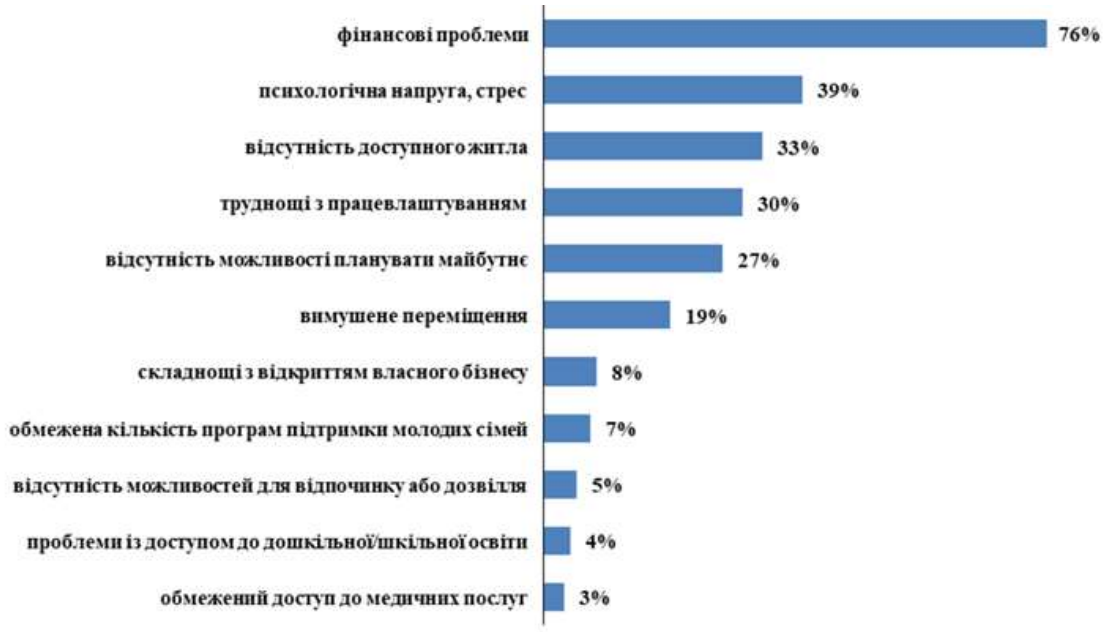

Рис. 2.4. Труднощі, з якими стикаються молоді сім'ї, станом на 2025р.

Найбільша частка молодих сімей - близько 76% - стикається з фінансовими труднощами, що безпосередньо впливає на можливість забезпечення належних умов для виховання дітей та задоволення їхніх базових потреб. Проблеми із працевлаштуванням, труднощі започаткування власної справи, а також недостатня кількість державних програм підтримки молодих сімей залишаються одними з ключових причин незадовільного матеріального становища молоді та стримують її професійну й особистісну самореалізацію.

Повномасштабна війна суттєво змінила звичний спосіб життя більшості молодих людей, що спричинило посилення психологічного навантаження та зростання рівня стресу. Про це повідомили 39% респондентів. За таких умов

поряд із традиційними механізмами підтримки ментального здоров'я, зокрема психосоціальною допомогою та заходами з підвищення життєстійкості, особливого значення набувають сімейна згуртованість, взаємопідтримка та солідарність. Саме ці чинники стають важливими елементами психологічного самозбереження молоді в умовах воєнної агресії та кризових ситуацій [16].

Для значної частини молодих людей актуальною проблемою залишається відсутність доступного житла. Майже третина молоді вказує, що житлове питання безпосередньо пов'язане з рівнем матеріального забезпечення сім'ї та можливістю планування власного майбутнього. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває необхідність запровадження ефективних механізмів реалізації житлових прав молодих сімей і створення реальних можливостей доступу молоді до ринку житла, особливо в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Одним із найсерйозніших наслідків військової агресії для України стали масштабні внутрішні та зовнішні міграційні процеси. Повномасштабне вторгнення суттєво погіршило демографічну ситуацію та посилило вже наявні негативні тенденції депопуляції й міграції населення. Значні втрати серед цивільних і військових, тимчасова окупація територій сходу та півдня держави, руйнування житлового фонду, цивільної й критичної інфраструктури, постійна небезпека обстрілів, а також високий рівень економічної нестабільності та невизначеності щодо завершення війни стали основними чинниками втрати людського капіталу, зокрема серед молодого населення, через активізацію міграційних процесів [21, 23].

Молодь, як найбільш мобільна соціально-демографічна категорія населення, бере активну участь у міграційних процесах, спричинених війною. Кількість молодих українців у європейських країнах зростала майже вдвічі швидше, ніж загальна чисельність усіх українських мігрантів. За період реалізації європейських програм соціального захисту чисельність молоді віком 14-17 років за кордоном збільшилася приблизно на 17%, тоді як кількість молодих людей віком 18–34 роки зросла ще швидшими темпами - до

24%. У результаті частка молоді серед українських емігрантів поступово збільшувалася та у квітні 2025 року досягла 31,4% (рис. 2.5) [6].

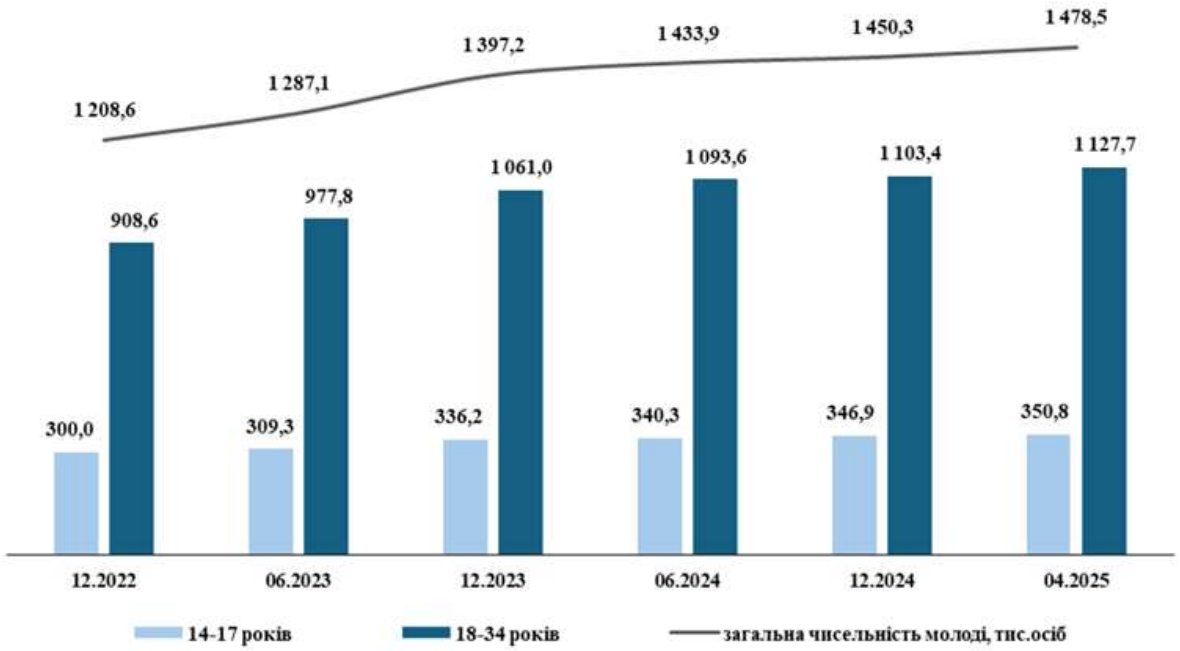

Рис. 2.5. Показники міграції української молоді (14-35 років) в країни Європи

Наймасштабніший виїзд української молоді до європейських країн відбувся у перший рік повномасштабної війни. Висока інтенсивність міграційних процесів зберігалася протягом усього 2023 року, тоді як у 2024 році темпи виїзду почали поступово сповільнюватися. Однак уже на початку 2025 року знову простежувалося пожвавлення тенденції до збільшення кількості молодих людей, які виїжджають за кордон.

У гендерній структурі української молоді, яка перебуває за межами держави, станом на квітень 2025 року переважали жінки — їх частка становила 56,6%, тоді як чоловіки складали 43,4%.

За результатами щорічного соціологічного дослідження «Вплив війни на молодь в Україні» [6], основними причинами, що спонукають молодих людей до еміграції, є насамперед вищий економічний потенціал країн перебування та можливості покращення матеріального становища - цей чинник визначили 39% респондентів. Серед інших вагомих причин молодь

називає відсутність в Україні аналогічних можливостей для працевлаштування (35%), бойові дії на території держави (33%), прагнення отримати життєвий досвід проживання за кордоном (31%), недовіру до рівня демократії та законності в Україні (22%), відчуття загрози власній безпеці та безпеці близьких людей (22%), а також можливість здобуття освіти в інших країнах (10%).

Попри посилення міграційних процесів, які становлять серйозний виклик для демографічного та соціально-економічного розвитку України, більшість молодих людей, які залишаються проживати в державі, не планують емігрувати на постійне місце проживання. Таку позицію висловили 69% опитаних. Водночас 73% респондентів зазначили, що мають родичів, друзів або близьких людей, які виїхали за кордон унаслідок повномасштабного вторгнення [6].

2.2. Оцінка державних програм підтримки молоді в Україні

Молодь є важливим стратегічним ресурсом держави, від рівня підтримки якого залежить соціально-економічний розвиток країни, її інноваційний потенціал та перспективи демографічного відновлення. В умовах сучасних викликів, пов’язаних із військовою агресією, економічною нестабільністю, трудовою міграцією та зростанням соціальної нерівності, державна підтримка молоді в Україні набуває особливого значення. Саме тому оцінка ефективності державних програм підтримки молоді є важливою складовою аналізу сучасної молодіжної політики.

Основним документом, що визначає напрями реалізації молодіжної політики в Україні, є Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки. Програму було затверджено Кабінетом Міністрів України з метою створення умов для самореалізації молоді, розвитку її потенціалу, активної участі у суспільному житті та підвищення рівня громадянської активності [10].

У сучасних умовах державна молодіжна політика реалізується за кількома ключовими напрямами: підтримка молодіжного підприємництва, забезпечення доступу до освіти, розвиток молодіжного житлового кредитування, підтримка зайнятості молоді, сприяння волонтерській діяльності та патріотичному вихованню, розвиток молодіжних центрів, а також підтримка психологічного здоров'я молоді [16].

Одним із найважливіших механізмів реалізації державної молодіжної політики є програма «Молодь України». Її основною метою визначено створення сприятливих умов для інтеграції молоді у суспільне життя, формування громадянських компетентностей та підтримки молодіжних ініціатив. Серед основних завдань програми варто виділити:

- формування громадянської позиції молоді;
- розвиток молодіжного волонтерства;
- підтримку неформальної освіти;
- сприяння працевлаштуванню молоді;
- розвиток молодіжної інфраструктури;
- підтримку молодіжних громадських організацій;
- популяризацію здорового способу життя [26].

Загальний обсяг фінансування за період 2021 - 2025 років Програми наведено в таблиці 2.5 відповідно до інформації Мінмолодьспорту [40].

Таблиця 2.5

Фінансування Державної цільової соціальної програми «Молодь України» за період 2021 – 2025 років

Джерела фінансування	Обсяг фінансування (план) тис. грн	Обсяг фінансування (факт) тис. грн	% виконання
Державний бюджет	1 450 499,5	232 342,22	16 %
Місцеві бюджети	745 226,64	343 512,81	46,1 %
Інші джерела	17 205,88	7 559,61	43,9 %
Усього:	**2 212 932,02**	**583 414,64**	**26,4 %**

Програмою «Молодь України» на 2021 - 2025 роки було визначено виконання 10ти завдань, з яких за п’ять років усі реалізовано частково [40].

Результати виконання державної програми у сфері молодіжної політики свідчать про поступове підвищення ефективності реалізації заходів, спрямованих на підтримку молоді, розвиток молодіжної інфраструктури та активізацію участі молодих людей у суспільному житті. У межах Державної цільової соціальної програми «Молодь України» у 2025 році основна увага приділялася формуванню громадянської активності молоді, розвитку молодіжних центрів, підтримці волонтерських ініціатив, національно-патріотичному вихованню та створенню умов для самореалізації молодих громадян [40].

У звіті Міністерства молоді та спорту України зазначено, що програма продемонструвала ефективність та доцільність у сучасних умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення держави.

Одним із важливих напрямів реалізації програми стало розширення мережі молодіжних центрів і просторів. Зокрема, у межах програми «ВідНОВА:UA» протягом чотирьох років було відремонтовано 67 молодіжних центрів та просторів, які відвідали близько 65 тис. молодих людей. Це сприяло активізації молодіжної роботи у громадах та створенню безпечного середовища для розвитку молоді [40].

Важливим результатом стало також посилення участі молоді у процесах прийняття рішень. У межах впровадження сучасних підходів до молодіжної політики у 2023–2025 роках було розроблено навчальний посібник «Молодіжна політика, заснована на підходах участі», а також проведено тренінгові програми для 22 тренерів і викладачів, які здійснюють підготовку державних службовців та представників органів місцевого самоврядування. Це дозволило підвищити якість реалізації молодіжної політики на місцевому рівні [7].

Реалізація програми також сприяла розвитку волонтерського руху та підтримці громадянської активності молоді. У багатьох громадах України

проводилися молодіжні форуми, освітні заходи, тренінги, культурні ініціативи та патріотичні акції. Наприклад, у Кам’янець-Подільській громаді у 2025 році було проведено понад 600 молодіжних заходів різного спрямування, що свідчить про активізацію молодіжної роботи на місцевому рівні [6, 8].

Значна увага приділялася питанням адаптації молоді до умов війни. За результатами соціологічного дослідження «Вплив війни на молодь в Україні - 2025» встановлено, що ключовими проблемами молоді залишаються працевлаштування, психологічний стан, безпека та міграційні настрої. У зв’язку з цим державна програма орієнтувалася на підтримку ментального здоров’я, розвиток молодіжного підприємництва та створення нових можливостей для зайнятості молоді [6].

Разом із позитивними результатами було виявлено і низку проблем. Зокрема, у документах Міністерства молоді та спорту наголошується на недостатньому рівні якісних показників оцінювання ефективності програм, що ускладнює визначення реального впливу заходів на становище молоді. Відзначається потреба у вдосконаленні системи моніторингу, оцінювання результатів та запровадженні сучасних індикаторів ефективності молодіжної політики.

Отже, результати виконання програми свідчать про позитивну динаміку розвитку молодіжної політики в Україні. Незважаючи на складні соціально-економічні та воєнні умови, державі вдалося забезпечити реалізацію значної кількості молодіжних ініціатив, розширити мережу молодіжної інфраструктури та активізувати участь молоді у суспільному житті. Подальше вдосконалення молодіжної політики має бути спрямоване на підвищення ефективності фінансування програм, розвиток партнерства між державою та громадським сектором, а також створення умов для професійної та соціальної самореалізації молодого покоління.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНОВИЩА МОЛОДІ

Молодь є стратегічним ресурсом розвитку держави, від рівня соціального захисту, освітніх можливостей, зайнятості та громадянської активності якої залежить майбутній соціально-економічний розвиток країни. В умовах воєнного стану, демографічної кризи, міграційних процесів та трансформації ринку праці питання державної підтримки молоді набуває особливої актуальності. Відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики», одним із ключових завдань держави є створення умов для самореалізації молодих громадян, розвитку їхнього потенціалу та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці [11].

Одним із найсерйозніших викликів для України в умовах воєнної агресії стали масштабні міграційні процеси як усередині держави, так і за її межами. Повномасштабна війна суттєво погіршила демографічну ситуацію та посилила вже наявні негативні тенденції, пов’язані зі скороченням чисельності населення і зростанням міграції. Значні втрати серед військових і цивільних осіб, тимчасова окупація частини територій сходу та півдня держави, руйнування житлового фонду, об’єктів цивільної та критичної інфраструктури, постійна небезпека ракетних ударів і обстрілів, а також економічна нестабільність та невизначеність щодо тривалості війни стали визначальними чинниками втрати людського капіталу, зокрема молодого покоління, через активізацію міграційних процесів [6].

Відповідно до результатів соціологічного дослідження становища молоді в Україні, ключовими передумовами для повернення молодих громадян в Україну визначено стабільну економічну ситуацію та безпечні умови проживання, наявність можливостей для працевлаштування, ефективну державну підтримку молоді, доступну та якісну освіту, збереження соціальних

зв’язків із родиною та близьким оточенням, а також високий рівень національно-патріотичної мотивації (рис. 3.1) [6].

Рис. 3.1. Мотивація молоді для повернення із-за кордону

Посилення зовнішньої міграції молоді та її адаптація в інших країнах формують нові ризики для держави, що потребує вдосконалення державної політики у сфері реміграції та реінтеграції молодих громадян. Реалізація таких механізмів має базуватися на врахуванні актуальних потреб та інтересів молоді з метою збереження людського потенціалу, зміцнення економічної безпеки держави, розвитку людського капіталу та створення передумов для ефективної повоєнної відбудови України. Водночас це сприятиме зменшенню негативного впливу міграційних процесів на демографічну, соціальну та економічну сфери країни [16, 24].

Сучасна система державної підтримки молоді в Україні характеризується наявністю широкого спектра програм та інструментів, однак їх ефективність часто обмежується недостатнім фінансуванням, фрагментарністю реалізації та низьким рівнем координації між державними органами. Тому одним із пріоритетних напрямів удосконалення молодіжної політики має стати формування комплексної системи підтримки молоді на основі міжвідомчої взаємодії та стратегічного планування.

Напрями удосконалення державної підтримки молоді включають:

- галузеві програми підтримки молоді;
- освіту та професійний розвиток;
- працевлаштування та підприємництво;
- житлове забезпечення;
- соціальний захист;
- розвиток молодіжної інфраструктури;
- цифрові сервіси.

Першочергового значення набуває удосконалення нормативно-правового забезпечення молодіжної політики. Необхідним є приведення галузевих програм підтримки молоді у відповідність до стратегічних цілей державної молодіжної політики до 2030 року, а також забезпечення узгодженості між програмами соціального захисту, освіти, працевлаштування та житлового забезпечення молодих громадян [20].

Важливим напрямом є підвищення фінансової спроможності молодіжних програм. Для цього доцільно запровадити механізми багаторічного бюджетного планування, розширити практику грантової підтримки молодіжних проєктів та активніше залучати кошти міжнародних організацій. Особливу увагу необхідно приділяти фінансуванню програм підтримки молоді в сільських територіях та громадах, що постраждали від воєнних дій.

Одним із перспективних напрямів є розвиток цифрових інструментів реалізації молодіжної політики. Створення єдиної цифрової платформи для молоді дозволить об’єднати інформацію про освітні програми, вакансії, гранти, житлові проєкти, молодіжні центри та інші можливості розвитку. Це сприятиме підвищенню доступності державних послуг та покращенню комунікації між молоддю і державними інституціями [4].

Не менш важливим є посилення участі молоді у формуванні та реалізації державної політики. Молодіжні ради при органах місцевого самоврядування повинні отримати ширші повноваження щодо участі у прийнятті управлінських рішень, розробці місцевих програм розвитку та

контролі за їх виконанням. Такий підхід відповідає принципам молодіжної політики, визначеним чинним законодавством України [23].

Однією з найбільш актуальних проблем молоді залишається працевлаштування. Молоді люди часто стикаються з труднощами при пошуку першого робочого місця через відсутність практичного досвіду та професійних навичок. Внаслідок цього значна частина молоді перебуває в стані економічної нестабільності або змушена шукати можливості працевлаштування за кордоном.

Для вирішення цієї проблеми доцільним є впровадження державної програми гарантованого першого робочого місця для випускників закладів освіти. Така програма може передбачати часткову компенсацію роботодавцям витрат на оплату праці молодих спеціалістів протягом перших років роботи.

Важливим інструментом стимулювання молодіжної зайнятості має стати розвиток системи дуальної освіти. Поєднання теоретичного навчання з практичною підготовкою на підприємствах дозволить молоді отримати необхідні професійні компетентності ще під час навчання та полегшить процес переходу від освіти до трудової діяльності.

Окремої уваги потребує підтримка молодіжного підприємництва (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Основні напрями підтримки молодіжного підприємництва

Напрям підтримки	Результат
Надання грантів на започаткування бізнесу	Зростання кількості молодіжних стартапів
Пільгове кредитування	Розширення можливостей самозайнятості
Бізнес-інкубатори та акселератори	Підвищення успішності молодіжних проєктів
Освітні програми з підприємництва	Формування підприємницьких компетентностей
Податкові стимули	Активізація підприємницької діяльності молоді

Молоді люди часто мають інноваційні ідеї, проте не володіють достатніми фінансовими ресурсами для започаткування власної справи. У зв’язку з цим доцільним є розширення програм мікрокредитування, надання пільгових кредитів та грантів для молодих підприємців. Запровадження зазначених заходів сприятиме розвитку малого бізнесу, створенню нових робочих місць та підвищенню економічної активності молодого населення.

Однією з найбільш гострих соціально-економічних проблем молоді залишається забезпечення житлом. Висока вартість нерухомості та обмежені фінансові можливості значної частини молодих сімей ускладнюють доступ до власного житла [35].

У цьому контексті необхідним є відновлення та модернізація державних програм доступного житла для молоді. Перспективним напрямом може стати розвиток механізмів пільгового іпотечного кредитування із частковою компенсацією відсоткової ставки за рахунок державного бюджету.

Крім того, доцільним є запровадження муніципального орендного житла для молодих спеціалістів, які працюють у сфері освіти, медицини, соціального захисту та інших суспільно важливих галузях.

Соціальний захист молоді повинен передбачати не лише матеріальну підтримку, але й забезпечення доступу до якісних медичних, освітніх та психологічних послуг. Особливої актуальності це набуває в умовах війни, коли значна частина молодих людей стикається з психологічними травмами, втратою житла або вимушеним переміщенням [43].

Ефективна молодіжна політика неможлива без належної інфраструктури. Молодіжні центри, простори, хаби та громадські організації створюють умови для самореалізації молоді, розвитку лідерських навичок, волонтерської діяльності та громадянської активності.

З метою підвищення ефективності молодіжної роботи доцільним є створення мережі сучасних молодіжних центрів у кожній територіальній громаді. Такі центри повинні забезпечувати проведення освітніх заходів, тренінгів, консультацій та культурних проєктів.

Комплексна реалізація зазначених напрямів дозволить сформувати сприятливе середовище для розвитку молодого покоління та підвищити його соціально-економічну активність.

Проведене дослідження показало, що вдосконалення державної підтримки соціально-економічного становища молоді повинно здійснюватися на основі комплексного підходу, який охоплює сфери освіти, зайнятості, підприємництва, житлового забезпечення, соціального захисту та громадянської участі. Важливими напрямами є модернізація нормативно-правової бази, розширення фінансування молодіжних програм, розвиток цифрових сервісів та підтримка молодіжного підприємництва.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню рівня економічної самостійності молоді, створенню сприятливих умов для її самореалізації та формуванню потужного людського капіталу, необхідного для післявоєнного відновлення і сталого розвитку України.

ВИСНОВКИ

В умовах сучасних викликів, пов’язаних із демографічною кризою, міграційними процесами, економічною нестабільністю та наслідками воєнних дій, питання підтримки молодого покоління набувають особливої актуальності та потребують системного підходу з боку держави.

Державна підтримка молоді є комплексною системою заходів економічного, соціального, освітнього, правового та організаційного характеру, спрямованих на створення умов для повноцінної самореалізації молодих громадян. Вона охоплює забезпечення доступу до якісної освіти, сприяння працевлаштуванню, підтримку підприємницької діяльності, розвиток молодіжної інфраструктури, соціальний захист вразливих категорій молоді та залучення молодих людей до суспільного життя.

Аналіз нормативно-правового забезпечення показав, що в Україні сформовано необхідну законодавчу основу для реалізації молодіжної політики. Проте, наявність нормативної бази сама по собі не гарантує високої результативності політики, оскільки значною мірою її ефективність залежить від належного фінансового забезпечення та практичних механізмів реалізації.

Проведений аналіз сучасного стану молоді в Україні засвідчив наявність низки негативних тенденцій. Серед них особливу увагу привертають скорочення чисельності молодого населення, зниження народжуваності, активізація зовнішньої міграції, зростання демографічного навантаження та поглиблення дисбалансів на ринку праці. Встановлено, що повномасштабна війна суттєво посилила вже існуючі соціально-економічні проблеми та створила додаткові ризики для розвитку молодого покоління.

Дослідження освітньої сфери дало підстави стверджувати, що українська система освіти продемонструвала значну адаптивність до сучасних викликів. Разом із тим залишаються проблеми забезпечення рівного доступу до освітніх послуг, розвитку цифрової інфраструктури та збереження контингенту здобувачів освіти в умовах посилення освітньої міграції. Важливим завданням держави є створення умов для отримання якісної освіти

та подальшої професійної реалізації молодих фахівців в Україні.

Аналіз ситуації на ринку праці показав, що молодь продовжує стикатися з труднощами працевлаштування, пов’язаними з нестачею практичного досвіду, невідповідністю професійної підготовки потребам роботодавців та обмеженою кількістю робочих місць. Водночас молоді люди демонструють високий рівень зацікавленості у професійному розвитку, сучасних технологіях, підприємництві та інноваційній діяльності. Це створює передумови для активнішого впровадження програм професійної адаптації, стажування та підтримки молодіжного підприємництва.

Встановлено, що державні програми підтримки молоді відіграють важливу роль у забезпеченні соціальної інтеграції та розвитку молодого покоління, проте їхній потенціал використовується не повною мірою. Серед основних проблем визначено недостатній рівень фінансування окремих програм, нерівномірність доступу молоді до послуг у різних регіонах, недостатню поінформованість про наявні можливості підтримки та обмежену взаємодію між державними інституціями й молодіжним середовищем.

За результатами дослідження обґрунтовано необхідність удосконалення державної підтримки соціально-економічного становища молоді шляхом розвитку сучасних механізмів зайнятості, стимулювання підприємницької активності, розширення житлових програм, підвищення доступності якісної освіти та соціальних послуг. Важливим напрямом також є посилення участі молоді у формуванні державної політики, розвитку молодіжного самоврядування та підтримці громадських ініціатив.

Отже, державна підтримка молоді повинна розглядатися як довгострокова інвестиція у майбутнє країни. Її результативність визначатиме не лише рівень добробуту молодого покоління, а й можливості повоєнного відновлення України, зміцнення людського капіталу, забезпечення економічного зростання та соціальної стабільності суспільства. Саме тому підвищення ефективності молодіжної політики має залишатися одним із пріоритетних напрямів державного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова І. О. Еволюція молодіжної політики: соціально-економічні аспекти становлення молоді як суб'єкта суспільного розвитку. Актуальні проблеми економіки 2024. № 12, Том 2 (282/2). С. 160-168. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/12/12.2.24._topic_Iryna-Abramova-160-168.pdf

2. Баняс С.М., Хомко Л.В. Соціальне забезпечення молоді: окремі аспекти. Актуальні проблеми реформування законодавства про працю та у сфері соціального захисту: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (21 травня 2020 року). Львів: ДУВС, 2020. 219 с.

3. Біль М. М., Мульска О. П., Бараняк І. Є., Махонюк О. В., Карп'як М.О. Оцінювання впливу міграційної мобільності молоді на людський потенціал Карпатського регіону: електронне наукове видання / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2021. С. 9. URL: http://ird.gov.ua/irdp/p20210035.pdf

4. Вакуленко О. В. Молодіжна політика у системі публічного управління: сучасні виклики. Публічне управління: теорія та практика. 2023. № 2. С. 57–65.

5. Вакуленко О. В., Семигіна Т. В. Молодіжна політика в умовах децентралізації: регіональний вимір. Київ: НАДУ, 2022. 128 с.

6. Вплив війни на молодь в Україні (2024). Опитування проведені дослідницькою агенцією Info Sapiens за ініціативи Міністерства молоді та спорту України і технічної та організаційної підтримки проєктів ПРООН «EU4Recovery – Розширення можливостей громад в Україні» (EU4Recovery) та «Підтримка громадянського суспільства та молоді», що реалізовуються за фінансової підтримки Європейського Союзу та Уряду Данії.

7. Гуцалова М. Молодь як об'єкт державної молодіжної політики. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua:8080/ handle/123456789/26850

8. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ: Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.

9. Дерій Ж., Захаріна М., Прайм А. Соціально-економічні аспекти молодіжної політики громад у контексті децентралізації. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. № 2(26). С. 108–114. URL: https://doi.org/

10. Драпушко Р. Г., Горінов П. В., Захаренко К. В., Міненко Є. С. Державна молодіжна політика України в умовах європейської інтеграції: виклики та можливості. Київ: Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33 (72). № 4. С. 9.

11. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 № 1414-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text

12. Когатько Ю., Полякова С. Вплив «сільських» поведінкових стратегій населення України на якість життя в умовах війни. Демографія та соціальна економіка, 2024. № 55(1), С. 78–93. URL:https://doi.org/10.15407/dse2024.01.078

13. Костенко І. Соціальна підтримка молоді: проблеми та перспективи. Київ, 2021. С. 234–256.

14. Лібанова Е. Резильєнтність соціоекономічної системи України до шоків, спричинених війною: специфіка формування і реагування. Демографія та соціальна економіка, 2024. №4 (58), С. 3-23.

15. Мартінес Даніел, Коркут Мехмет. Можливості розвитку молоді в Україні. Результати дослідження reSCORE у 2024 році. 2025. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-12/unlocking_the_ potential_ of_youth_in_ukraine_ukr.pdf

16. Молодь України: виклики та адаптація в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичні матеріали до державної доповіді про становище молоді в Україні / В.О. Радкевич, М.А. Пригодій, Т.М. Герлянд, О.А. Тітова,

В.А. Кручек, О.В. Лапа, Д.О. Закатнов, Л.А. Лупаренко. – Київ: Інституту професійної освіти НАПН України, 2025. 37 с.

17. Молодіжна політика в Україні: навчальний посібник / П. В. Горінов, Р. Г. Драпушко, Н. А. Драпушко, О. Є. Ільюк / за заг. ред. акад., проф. В. П. Андрущенка. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023. 304 с.

18. Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / за ред. І. В. Пєшої. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с.

19. Населення України. Державна служба статистики України. URL: http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/.

20. Національна стратегія державної молодіжної політики до 2030 року. Міністерство молоді та спорту України. Київ, UNICEF. 2021. URL: https://www.unicef.org/ukraine/national-youth-strategy

21. Національний інститут стратегічних досліджень. (2023, 27 червня). Підтримка ментального здоров'я в часи війни. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny

22. Павлюк О. Молодіжна політика в Україні: аналіз та оцінка ефективності. Львів, 2022. С. 56-78.

23. Плоский К. Аналіз соціальних орієнтацій сучасної української молоді як орієнтир для формування цілей молодіжної політики щодо залучення її до державотворчих процесів. URL: http://narodna.pravda. com.ua/politics/ 464951e953e6c/

24. Помиткін Е. О., Помиткіна Л. В. Покращення суб'єктивного благополуччя студентської молоді в умовах військових дій. Наукові записки. Серія: Психологія. 2024. № 1. С. 116–123. DOI: https://doi.org/ 10.32782/cusu-psy-2024-1-16

25. Приймак А., Якимова Н. Соціальний захист молоді в Україні: сучасний стан, виклики та напрями вдосконалення. Економіка та суспільство. 2025. № 81. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-81-33

26. Про затвердження Державної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2021-2025 роки та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України № 579-2021-п, Редакція від 18.05.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF#Text

27. Про сприяння розвиткові молодіжного житлового будівництва. Кабінет Міністрів України. Постанова від 04.07.1992 № 369. URL:https://docs.dtkt.ua/doc/1048.1009.2

28. Результати опитування у рамках дослідження «Національна стратегія безбар'єрності: суспільне сприйняття змін та ключових викликів», проведеного на замовлення громадської організації «Рада жінок Донеччини» в межах проекту «Залучення громадськості до розробки плану дій для безбар'єрної України», який реалізується за підтримки Уряду Великої Британії, 2024.

29. Репрезентативне соціологічне дослідження становища молоді в Україні 2025, здійснене 5-14 серпня 2025 року компанією «Rating Group» на замовлення Міністерства молоді та спорту України.

30. Реформування молодіжної політики відповідно до сучасних запитів молоді та держави. Щорічна доповідь Президентові України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2012–2021 років) / редкол.: М. М. Попатенко, гол. ред. Т. В. Бондар та ін. Київ: ТОВ «Ройлайд», 2021. С. 9.

31. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2022 року. Статистичний збірник Державної служби статистики України. URL: http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/.

32. Романіка Т. К. Молодіжне безробіття в системі соціально-економічних відносин. Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини». Економіка. 2020. № 12. С. 183-188.

33. Савина І. В., Семенова К. Д. Статистичний аналіз економічної активності та зайнятості молоді в Україні. Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць. Вип. 3. Частина І. Одеса. ОНЕУ. 2017. С. 35 – 40.

34. Сірий Є. В. Особливості розвитку молодіжного підприємництва та самозайнятості молоді в Україні: монографія. Київ: ЦОП «Глобус», ФОП Кравченко Я. О., 2021. 68 с.

35. Слюсар Л. І. Українська сім'я в умовах війни. Демографія та соціальна економіка. 2023. №2 (52), С. 3-20. URL: https://doi.org/10.15407/dse2023.02

36. Станіславчук Н.О. Державна підтримка соціально-економічного становища молоді як однієї з категорій економічно активного населення. Економіка і суспільство. 2017. Випуск №10. С. 121-125. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/23.pdf

37. Становище молоді в Україні «молодь України: виклики та адаптація в умовах воєнного стану». Щорічна доповідь Президентові України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2022–2025 років). Міністерство молоді та спорту України. 2025. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2026/2025-shhoricna-dopovid-pu-vru-kmu-molod-ukrayini.pdf

38. Статистика населення України. Демографічні процеси і відтворення населення 2018-2021 роки. Державна служба статистики України. URL: http://db.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp.

39. Статистика кількості народжених, померлих за 2022-2024 роки, перше півріччя 2025 року за даними Державної реєстрації актів цивільного стану Міністерства юстиції України без урахування тимчасово окупованих територій. URL: https://minjust.gov.ua/ddr/services/dergavna-reestratsia-aktiv civilnogo-stanu.

40. Узагальнений висновок про кінцеві результати виконання Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021 – 2025

роки. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2026/uzagalnenii-visnovok.pdf

41. Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» від 12.03.2021 № 94/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text

42. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» № 722/2019. поточна редакція від 30.09.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text

43. Ушакова І. М., Богдан Ж. Б. Психологічне благополуччя студентської молоді в умовах війни: роль соціального капіталу. Інклюзія і суспільство, 2026. Вип. 1(12). С. 62-69. URL: https://doi.org/10.32782/2787-5137-2026-1-9